

Remeis tradicionals i biomedicina

L'antropòloga Rosa M. Subirós explica en un llibre els remeis emprats tradicionalment pels pescadors de la Costa Brava

Si la biomedicina no hagués menystingut el saber mèdic popular, les consultes dels ambulatoris no s'haurien omplert de pacients en busca de receptes per a malures que abans es resolien en l'àmbit de l'autoatenció, que és el nivell primari —en totes les cultures— que permet a les persones solucionar-se les pel seu compte.

MARC SOLER > TEXT

Per a què serveix l'oli de fetge del peix porc? Per als pescadors de la Costa Brava, aquest remei tradicional que s'extreu del fetge assecat d'aquest peix servia per curar les cremades o les punxades de peixos verinosos. «Ara tenim trenta pomades per curar cremades, però resulta que l'oli dels pescadors és més efectiu». Són paraules de Rosa M. Subirós, infermera, antropòloga social i cultural, i autora del llibre *Remeis tradicionals a la Costa Brava* (Ed. Farell / Espai del Metge i la Salut Rural de Sant Feliu de Guíxols).

La història de l'oli, però, no s'acaba pas aquí. Gràcies a les anàlisis fetes per M. Dolors Pujol al laboratori de Química Farmacèutica de la Universitat de Barcelona, ara sabem que aquest remei tradicional transmès de pares a fills, com tants altres —bandejats i menystinguts per la medicina hegemònica—, té altres propietats farmacològiques. Per exemple, s'ha desco-

>> *La Sra. Maria Oriol ensenyant un remei per calmar el mal d'orella.*

bert que l'oli en qüestió actua com a complement dietètic i en el tractament de malalties dermatològiques i òssies, i que seria efectiu en problemes d'índole cardíaca i cerebral. Així mateix, l'anàlisi ha revelat que actuaria com a estimulants de la resposta del sistema immunològic i, per tant, seria útil per a la prevenció d'infeccions. I per reblar

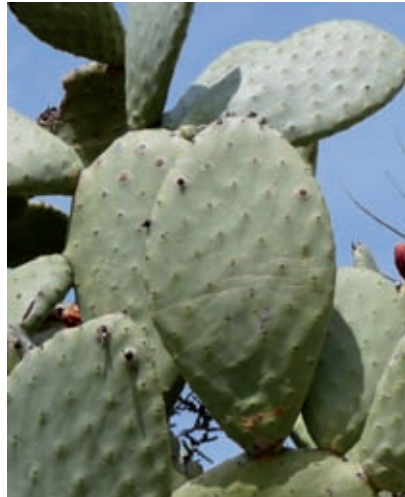
Ara tenim trenta pomades per curar cremades, però resulta que l'oli dels pescadors és més efectiu

el clau se'ns diu que té capacitat anti-tumoral: sembla que inhibeix, in vitro, un enzim que provocaria el càncer de pulmó i que el Dr. Barbacid està investigant. També es un antioxidant superior al Trolex, un medicament sintètic.

Aquest es un exemple entre els molts que, sobre la memòria del saber mèdic popular, ha estat treballant en els darrers quatre anys Rosa M. Subi-

ROSA M. SUBIRÓS

ROSA M. SUBIRÓS

ROSA M. SUBIRÓS

rós. El llibre esmentat recull una part d'aquesta extensa recerca etnològica durant la qual l'autora va recórrer 13 pobles —des de Blanes a Portbou— i va realitzar un total de 72 entrevistes entre pescadors i familiars més grans de 60 anys i que estaven en actiu fa 40 anys o més. Al marge de les entrevistes, l'antropòloga va poder aprendre de primera mà com es preparaven els remeis i la manera d'aplicar-los. Així mateix, es va familiaritzar amb el món de la pesca i la gent del mar. En aquest sentit va visitar peixateries i mercats, li van explicar com es feien nanses i gambines amb branques d'olivera, i va aprendre què era un xarambeco (estri emprat per recollir el fil abans de l'aparició de les canyes de pescar) o un ermità.

Un centenar d'afeccions amb els seus respectius tractaments

El llibre tracta de 23 afeccions o mals d'un total de cent que l'autora ha documentat, i que es troben agrupats en set capítols: aparells digestiu i respiratori, dermatologia, odontologia, òrgans dels sentits i aparell locomotor, amb l'excepció del primer, dedicat als patiments relacionats amb el treball al mar. Així mateix, cada malaltia està descrita tant des del punt de vista científic com popular, s'enumeren els remeis, se'n fa una anàlisi terapèutica i, a l'apartat anomenat «garbell», se'n descriu un dels remeis, bé per ser el més utilitzat, el més curiós o per ser difícil de comprendre.

«L'autoatenció o preocupació pròpia de la salut —explica Rosa M. Subirós— esdevé el nivell primari d'atenció, i és universal a totes les cultures».

>> «Trencant les angines»; «pales» o fulles de figuera de moro, útils per tractar la bronquitis; i la pell d'una serp després de fer la muda.

Diu que la seva pràctica diària com a infermera durant 20 anys i la seva participació com a cooperant en diversos projectes sanitaris a Amèrica del Sud i a l'Àfrica li van fer «entendre la salut, la malaltia i l'atenció» d'una altra manera. Al llarg de la seva experiència professional ha vist passar per les consultes visites que eren perfectament evitables —amb la derivada que, si el metge no recepta, el professional sanitari és mal vist pel pacient— i la conclusió a la qual ha arribat és que s'han adquirit hàbits negatius, tant farmacèutics com sanitaris. En aquest sentit preconitza que cal un procés de reeducació i docència, i saber que no tot mal (Subirós fa servir aquesta paraula i no pas el terme «malaltia») necessita un medicament. «I una manera de fer-ho potser sigui escoltar les coses que explica la medicina popular —i que fins ara es consideraven creences del passat i ridícules—, que ensenya que hi ha malures que les persones podien guarir pel seu compte».

Rosa M. Subirós ha fet una extensa recerca etnològica, ha recorregut 13 pobles —des de Blanes a Portbou— i ha fet un total de 72 entrevistes

D'altra banda, resulta curiós comprovar que hi ha remeis idèntics entre cultures sense contacte. Subirós explica que l'ús de les fulles de la figuera de moro per combatre la bronquitis també es troba a Madagascar. I que els punts del canell als quals es fa massatge en la pràctica de «trencar les angines» es corresponen amb els punts del meridià del pulmó en la medicina tradicional xinesa. Al marge de les coincidències, tant les herbes com els animals han estat font de solucions de primera mà per combatre determinats mals. Per exemple, l'oli de la flor de saüc o de ginebró serveix per curar el mal d'orella (otitis), aplicat amb un cotó o amb una paperina de paper aplicada a l'orella. Sabem que el verí de les serps té aplicacions mèdiques, i per tant no sorprèn tant escoltar els pescadors quan expliquen que atacaven el mal de queixal fumant la pell d'aquest rèptils ben picada (la recollien a l'època de la muda) i barrejada amb picadura de tabac. Amb remeis tradicionals tan simples com les tisanes, infusions o «fer aigua de...» es combatien o es prevenien els refredats abans de l'aparició de la penicil·lina, i s'evitava l'ús i abús dels antibiòtics, que s'han hagut de modificar perquè s'ha comprovat que no actuen amb l'eficàcia inicial.

A l'Àfrica diuen que, quan un avimor, desapareix una biblioteca. Potser ens hauríem d'aplicar la lliçó.

Marc Soler és periodista.